

УДК 811.161.2'282'373.611

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/98-2-47>

Оксана ЧАГАН,
orcid.org/0000-0001-73868116
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри поведінкових наук та військового лідерства,
викладач кафедри гуманітарних наук
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) oksanachagan@ukr.net

СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ НАЗВ ТРАДИЦІЙНОГО СІЛЬСЬКОГО БУДІВНИЦТВА В БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті здійснено аналіз способів словотворення назв традиційного сільського будівництва в бойківських говірках як важливого компонента діалектної мовної картини світу. Актуальність дослідження зумовлена недостатньою розробленістю питання дериваційних механізмів бойківського ареалу. Незважаючи на окремі наукові розвідки зі словотвору в бойківських говірках, все ж досі ця проблема є недостатньо висвітленою, зокрема відсутні дослідження в окремих тематичних групах. Метою роботи є з'ясування основних словотвірних моделей, характерних для номінативної системи традиційного сільського будівництва бойківських говірок, та визначення їх структурно-семантичних особливостей у різних лексико-семантичних групах. Для досягнення поставленої мети проаналізовано значний масив діалектного матеріалу, що дозволило простежити закономірності творення назв і встановити їхню мотиваційну базу.

У процесі дослідження встановлено, що словотвірна система лексики традиційного будівництва бойківських говірок є багаторівневою та неоднорідною. Вона охоплює як однослівні деривати різної морфемної будови, так і аналітичні конструкції, що забезпечують точну передачу диференційних ознак денотатів. Найпродуктивнішими способами творення назв є суфіксальний і префіксально-суфіксальний, що зумовлено їх здатністю конкретизувати значення за формою, матеріалом, функцією та просторовими характеристиками. Менш продуктивними, але значущими є безафіксний спосіб, семантична деривація, префіксація та основоскладання.

Особливу увагу приділено аналітичній номінації, яка в низці тематичних підгруп, зокрема у назвах житлових і господарських об'єктів, виступає одним із провідних засобів найменування. Атрибутивні словосполучення та описові конструкції поєднують кілька мотиваційних ознак у межах однієї одиниці. З'ясовано, що словотвір назв у бойківських говірках пов'язаний із мотиваційною основою номінації, де визначальними є ознаки форми, матеріалу, функції, дії та розташування.

Отже, словотвір назв традиційного сільського будівництва в бойківських говірках відображає взаємодію формально-структурних і семантичних чинників.

Ключові слова: бойківські говірки, словотвір, деривація, номінація, лексика традиційного сільського будівництва, аналітичні конструкції.

Oksana CHAHAN,
orcid.org/0000-0001-73868116
Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Behavioral Sciences
and Military Leadership Institute of Psychological Support for Personnel,
Lecturer at the Department of Humanitarian Sciences
Hetman Petro Sahaydachny National Army Academy
(Lviv, Ukraine), oksanachagan@ukr.net

WAYS OF WORD FORMATION OF NOMINATIVE SYSTEM OF TRADITIONAL RURAL CONSTRUCTION IN BOYKO DIALECTS

The article presents an analysis of word-formation methods of names in Boyko dialects as an important component of the dialectal linguistic worldview. The relevance of the study is conditioned the insufficient elaboration of derivational mechanisms within the Boyko dialectal area. The aim of the work is to clarify the main word-formation models characteristic of the nominative system of traditional rural construction of Boyki dialects, and to determine their structural and semantic features in various lexical and semantic groups. To achieve the set goal, a significant amount of dialect material was analyzed, which allowed us to trace the patterns of name formation and establish their motivational basis.

The study has shown that the word-formation system of the vocabulary of the traditional construction of Boyki dialects is multi-level and heterogeneous. It includes both one-word derivatives with different morphemic structures and

analytical constructions that ensure accurate representation of the differential features of denotata. The most productive ways of name formation are suffixation and prefix-suffix derivation, which is explained by their ability to specify meaning according to form, material, function, and spatial characteristics. Less productive but still significant are zero derivation, semantic derivation, prefixation, and compounding.

Special attention is paid to analytical nomination, which in a number of thematic groups, particularly in the names of residential and хозяйственных objects, functions as one of the leading means of naming. Attributive word combinations and descriptive constructions allow the combination of several motivational features within a single nominative unit. It has been established that word formation of names in Boyko dialects is closely connected with the motivational basis of nomination, where the defining features include form, material, function, action, and spatial location.

Thus, word formation of names in Boyko dialects reflects the interaction of formal-structural and semantic factors.

Key words: *Boyko dialects, word formation, derivation, vocabulary of traditional rural construction, nomination, analytical constructions.*

Актуальність проблеми. Вивчення словотвірних процесів є одним із ключових напрямів сучасної діалектології, адже воно дає змогу простежити закономірності формування лексики в межах окремих мовних ареалів. Особливу увагу дослідників привертають способи творення назв у локальних говірках, оскільки саме вони відображають специфіку мовної картини світу носіїв діалекту.

Актуальність дослідження способів словотворення назв реалій традиційного сільського будівництва в бойківських говірках зумовлена необхідністю системного опису цих мовних явищ, адже вони залишаються нерівномірно представленими в науковій літературі. Окремі аспекти лексики та словотвору діалектів української мови вже ставали предметом аналізу у дескриптивних і лінгвогеографічних працях, проте цілісного вивчення словотвірних механізмів саме в бойківському ареалі все ще бракує. З огляду на це дослідження способів творення назв традиційного сільського будівництва в бойківських говірках є важливим як для поглиблення теоретичних засад словотвору бойківських говірок, так і для збереження та фіксації діалектної мовної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика словотвору в українських діалектах неодноразово привертала увагу мовознавців. Зокрема, варто відзначити праці С. Бевзенка (Бевзенко, 1975). Він наголошував, що досліджувати діалектний словотвір варто в декількох аспектах – фонетико-словотвірному, характерній продуктивності способів творення та виявленню словотвірних моделей в тому чи іншому говорі, які можуть бути відсутні в інших говірках (Бевзенко, 1975: 69). Способи творення різних частин мови досліджували в закарпатських говірках В. Німчук (Німчук, 1955), В. Волкай (Волкай, 2004), О. Фанта (Фанта, 2010), О. Харківська (Харківська, 2015). Словотворення в говірках південно-східного порубіжжя вивчали З. Сікорська та Б. Шарпило (Сікорська, Шарпило, 1970). Словотвір апелятивних

іменників у північнолемківських говірках вивчала Г. Шумицька (Шумицька, 2010), а суфіксальний словотвір іменників у надсянських говірках – В. Покальчук (Покальчук, 1969). Значний внесок у вивчення словотвору поліських говірок зробив Г. Аркушин (Аркушин, 2004), а західнополісько-середньонадніпрянського порубіжжя – Л. Дика (Дика, 2001; 2003). Способи творення назв тваринницької лексики в східноподільських говірках вивчала Т. Тищенко (Тищенко, 2016).

Однак бойківські говірки в цьому аспекті залишаються дослідженими нерівномірно. Окремі питання словотворення та лексичного складу бойківського діалекту розглядалися у працях, присвячених загальним проблемам української діалектології, лінгвогеографії та історії мови. Що стосується окремих досліджень, то варто згадати розвідку О. Захарків, яка вивчала семантику і структуру негативних віддієслівних назв предметів (Захарків, 1965). Словотвір говірки села Бітля, що на Львівщині аналізував І. Ковалик (Ковалик, 1969). Відоме також дослідження словотвірних особливостей назв музичних інструментів в бойківських і гуцульських говірках З. Булика (Булик, 1969; 1973).

Словотвір назв традиційного сільського будівництва в бойківських говірках ще не були предметом дослідження. Матеріалами для розвідки слугували власні записи, здійснені під час польових досліджень на Бойківщині в 2017-2021 роках.

Мета і завдання статті. У цій статті розглянемо основні словотвірні моделі, характерні для номінативної системи лексики традиційного сільського будівництва бойківських говірок, а також визначимо специфіку функціонування дериваційних засобів у цій тематичній групі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Словотвір назв у бойківських говірках є важливим виявом внутрішньої організації діалектної лексики, оскільки дає змогу простежити не лише способи формального творення слів, а й особли-

вості мовного осмислення реалій традиційної матеріальної культури. Аналіз словотвірної структури назв засвідчує, що в бойківських говірках формування номенів відбувається як шляхом творення формально нових одиниць, так і шляхом семантичного переосмислення вже наявних слів. Саме тому вивчення способів словотворення дає підстави виявити загальні тенденції розвитку діалектної лексики та встановити співвідношення питомих і вторинних номінативних засобів бойківського говору. Дослідження фактичного матеріалу показують, що словотвірна система тут не є однорідною: вона охоплює як однослівні утворення різної морфемної будови, так і аналітичні конструкції, що функціонують нарівні з лексикалізованими назвами й нерідко точніше передають суттєві ознаки денотата.

Матеріали дослідження показують, що в аналізованому лексичному масиві найпродуктивнішими є суфіксальний і префіксально-суфіксальний способи творення однослівних назв, тоді як менш продуктивними виступають безафіксний спосіб, семантична деривація, префіксація та основоскладання. Такий розподіл словотвірної активності не є випадковим, адже саме суфіксація в українській мові загалом належить до найбільш продуктивних способів творення іменникових назв, а в діалектному мовленні вона особливо активно використовується для деталізації значень, конкретизації ознак предмета, позначення частин конструкції, матеріалу, функції чи локалізації реалії. Водночас дуже помітною є також аналітична номінація. Це стосується передовсім назв житлових приміщень та місця коло хати, де потреба передати диференційні ознаки житла за розташуванням, матеріалом, способом спорудження чи іншими параметрами зумовлює активне використання словосполук.

Суфіксальний спосіб у назв традиційного сільського будівництва бойківських говірок засвідчений значною кількістю номенів. Він репрезентує як назви самих будівель та їхніх частин, так і назви окремих деталей конструкції, будівельних матеріалів, реманенту і виконавців будівельних процесів. Продуктивність цього способу зумовлена тим, що суфікс дає змогу не лише створити нову назву, а й передати додаткову словотвірну семантику. Одним із найпродуктивніших суфіксів для творення назв традиційного сільського будівництва є **-к-**, характерний для іменників жіночого роду, який поєднується як з іменниковими, так і з дієслівними основами. Від іменникових основ за його допомогою утворюються назви місця для тварин (*кучка* 'місце під піччю, де сидять кури'), елементів конструк-

ції (*платоўка*, *платоўка*, *попиречка* 'поперечна балка між кроквами', *ст'р'ішка* 'невеликий дашок, приєднаний до фронтону'), інструментів будівельників та знарядь праці (*т'рачка* 'довга пила з простими зубами, що має звужену з одного кінця основу і два дерев'яних держакі, встановлених перпендикулярно до полотна'), будівельних матеріалів (*плес'качка*, *плес'тачка* 'невеликого сніпка, зв'язаного при корені'). Деякі назви з цим суфіксом мають дієслівну основу: назви приміщень у будинку (*здебка* 'внутрішнє житлове приміщення'), частин будівель (*перего'родка*, *пириго'род'ка* 'легка, некапітальна стіна, що розділяє приміщення, простір на частини'), а також елементів конструкції (*перем'ичка*, *роз'порка* 'накладна планка, що обрамляє вікна або двері'), назв інструментів, знарядь праці будівельників (*за'т'ирка*, *терка*, *про'т'ирка*, *т'орка* 'дощечка з ручкою для розгладжування штукатурки чи глиняної поверхні стін', *тоўчка*, *тоўкачка* 'товстий дерев'яний стрижень, ударами, натискуванням якого ущільнюють яку-небудь масу або подрібнюють, розтирають що-небудь') та будівельних матеріалів (*штука'турка* 'розчин із піску, цементу чи вапна для мурування, штукатурення та інших будівельних робіт', *ша'р'івка* 'суміш в'язких речовин, піску, води та цементу, яким загладжують поверхню стін та стелі', *дранка* 'тоненькі дощечки без паги для покриття даху').

Менш продуктивним фемінним суфіксом є суфікс **-ік-**. Мовці використовують його для творення від іменникових основ назв будівель (*квадрат'іўка* 'будинок у формі квадрата з кількома житловими кімнатами'), будівельних матеріалів (*кан'т'іўка* 'обтесана або обрізана з чотирьох боків колода як деталь зрубу', *дах'іўка* 'покрівельний матеріал у вигляді випалених глиняних і цементових жолобчастих пластинок або плит'), а також від дієслівних основ: назви будівель (*зим'іўка* 'тимчасове житло з хлівом у горах'), будівельних матеріалів (*шал'іўка* 'накладна планка, що обрамлює вікна або двері') та знарядь праці (*шеме'т'іўка* 'невелика дошка для розгладжування розчину').

Малопродуктивним можна вважати суфікс **-анк-**. Як зазначав В. Німчук (Німчук, 1955: 79–180), цей суфікс продуктивний для творення назв від дієслівних основ. У бойківських говірках відзначено віддієслівні назви будівель (*му'рованка* 'будинок із цегли чи іншого каменю промислового виробництва'), частин будинку (*мазанка* 'утрамбована, вирівняна та помазана глиною землі у приміщенні'), знарядь праці (*тесанка* 'знаряддя у вигляді сокири із заокру-

гленім, розташованим перпендикулярно до топоріща, лезом (заточений з одного боку) для вибирання пазів у колодах', 'колода, тесана з двох боків', 'обтесана або обрізана з чотирьох боків колода як деталь зрубу'). Фіксуємо також назви, утворені від іменникових основ: *ти|н'анка* 'колена дошка для огорожі', *цег|л'анка* 'будинок із цегли чи іншого каменю промислового виробництва'; зрідка – до прикметникових основ: *лип|чанка* 'маска глини жовто-червоного кольору для змащування долівки чи виготовлення необпаленої, висушеної на сонці цегли'.

Відзначено також деривати з суфіксом *-иц'-*, який використовується для творення назв будівель ('*камениц|а* 'будинку із цегли чи іншого каменю промислового виробництва'), частин будівлі ('*в'ік|ниц|а* 'нижній горизонтальний елемент віконної обв'язки, підвіконня'), господарських приміщень ('*ти|ї|ниц|а*, *п'і|ї|ниц|а* 'сховище для горючих та інших їстівних припасів'), інструментів ('*тес|лиц|а* 'знаряддя у вигляді сокири із заокругленим, розташованим перпендикулярно до топоріща, лезом (заточений з одного боку) для вибирання пазів у колодах'), будівельних матеріалів ('*лип|чиц|а* 'маска глини жовто-червоного кольору для змащування долівки чи виготовлення необпаленої, висушеної на сонці цегли').

Суфікс *-ниц'-* утворює невеликий тип назв елементів будівлі ('*борт|ниц|а* 'балка у стіні, на якій лежить стеля', '*в'і|триниц|а* захисна дошка, прикріплена до лат в конструкції даху', '*жолоб|ниц|а* 'дерев'яний брус з пазом, у який заходить стеля', '*поп'іл|ниц|а*, '*п'і|ч|ниц|а* 'місце для випадання попелу під кухонною плитою').

Для іменників чоловічого роду найбільш продуктивним є суфікс *-ник-* для назв господарських приміщень ('*в'і|ї|чарник* 'приміщення для овець', '*сви|нарник* 'приміщення для свиней', '*кур|ник* 'приміщення для курей', '*поло|ї|ник* 'будівля для зберігання снопів, сіна, полови, а також для молотби, віяння тощо'), агентивів ('*буд|ї|вел'ник*, '*мурник*, '*покр'ї|вел'ник*, '*шчика|турник*'), інструментів ('*дра|ничник* 'ніж для виготовлення драниць', '*лат|ник* 'металевий, загострений у вигляді ложки, стержень з гострими ріжучими гранями і дерев'яною ручкою у вигляді літери «Т» для вирізання отворів у латах'). Малопродуктивним можна вважати суфікс *-ак-* ('*кру|ї|г|ак* неотесаної колоди округлої форми, '*тес|ак* 'сокира з широким заокругленим вістря та дещо відведеним убік топоріщем', '*л'а|пак* 'той, хто покриває стіни і стелю розчином глини'), *-ач-* ('*кле|пач* 'знаряддя для забивання цвяхів'), *ар-* (*-яр-*) ('*бл'а|хар* 'фахівець, що покриває будівлі бляхою', '*тесл'ар'*, '*тес'ар'*

'фахівець, що споруджував дерев'яні будинки'), непродуктивні *-аник-* ('*болот'н'аник* 'фахівець, що покриває стіни і стелю розчином глини'), *-ичик-* ('*каменичик* 'фахівець, який мурує будинки'), *-ец'-* ('*пуганец'* 'верхня балка поперечної стіни').

У межах окремих лексико-семантичних підгруп продуктивність суфіксації конкретизується залежно від характеру номінованих реалій. Так, суфікс *-ачк-* творить назви житлових будівель ('*п'і|ї|то|р|ачка* 'будинок із додатковим житловим приміщенням на горищі з похиленою стелею або стіною (схоже на мансарду)', інструментів ('*ст'ї|гачка* 'велика дошка для вирівнювання будівельного розчину'). Для творення назв місця, на якому раніше стояв будинок зафіксовано суфікс *-ишич-* ('*хатнишиче*, '*хатишиче*, '*печишиче*, '*метлишиче*, '*розвалишиче*). У назвах опалювальних споруд та їх частин відзначено суфікси *-к-* ('*мул'а(у)рка* 'споруда з глини чи цегли для опалення приміщення та приготування їжі', '*ї|рубка*, '*п'і|чка* 'місце для випадання попелу під кухонною плитою'), *-ін:-* ('*склеп'ін:а* 'верхнє внутрішнє опукле перекриття печі'). Для назв господарських приміщень характерні суфікси *-н'-* ('*ко|н'ушн'а* 'приміщення для коней', '*в'і|ї|чарн'а* 'окреме приміщення для утримання овець', '*ко|лесн'а* 'приміщення для зберігання воза та реманенту', '*пел'е|ї|н'а* 'будівля для зберігання снопів, сіна, полови, а також для молотби, віяння тощо'), *-енк-* ('*ста|ї|єнка* 'невелике окреме приміщення для дрібної худоби та птиці'), *-ї|ї|н'(о|ї|н)-* ('*во|з'ї|ї|н'а* '*во|з'ї|ї|н'а* '*во|зо|ї|ї|н'а* 'приміщення для зберігання воза та реманенту'). Назви елементів конструкції утворені за допомогою суфіксів *-ин-* ('*пова|лина* 'дошка чи півколода для укладання стелі'), *-н-* ('*до|ї|ї|н'а* 'товстий дерев'яний стрижень, ударами, натискуванням якого ущільнюють яку-небудь масу або подрібнюють, розтирають що-небудь'). Така суфіксальна розгалуженість засвідчує, що в бойківських говірках афіксація є основним механізмом системного впорядкування будівельної лексики.

Префіксально-суфіксальний спосіб також виявляє значну активність, хоча поступається суфіксальному. Він особливо характерний для назв, пов'язаних із розташуванням елемента в конструкції або з його функційною роллю. У матеріалах зафіксовано такі деривати, як '*п'рос'т'інок*, '*перес'ц'інок* 'легка, некапітальна стіна, що розділяє приміщення, простір на частини', '*остр'ішник*, '*п'ідостр'ішник*, '*п'ідстр'ішниц|а* 'невеличкий дашок, приєднаний до фронтону', '*защ|читок* 'трикутної площини, зашиті дошками, обмеженої з боків двосхилим дахом', '*при|с'інки* 'дерев'яний

поміст уздовж хати, який укладали на винесеній поза стіну частині підвалини', *n'ridašok* 'невеликий дашок, приєднаний до фронто́ну'. Значення цих одиниць найчастіше мотивоване просторовими відношеннями, тобто розташуванням «*про-*», «*пере-*», «*о-*», «*під-*», «*за-*» щодо іншої частини споруди. Саме тому префікс у поєднанні із суфіксами (*-ок*, *-ник*, *-ниц'а*) тут виконує не лише формотворчу, а й конкретизувальну функцію. Подібні моделі особливо помітні також у назвах елементів їх конструкції, де фіксуємо назви на зразок *n'idv'inečnik* 'балка поперечної стіни, на якій лежить платва поздовжньої стіни', *n'idl'itarok* 'довгий брус, що слугує основою її настилу', *при'k'izlina* 'коротка кроква'. Отже, префіксально-суфіксальні утворення в бойківських говірках тяжіють насамперед до позначення локалізації та функційної співвіднесеності частин архітектурного об'єкта.

Менш продуктивним, проте виразним у словотвірній системі бойківських говірок є безафіксний спосіб. У досліджуваному матеріалі він представлений назвами *'nuto*, *zvi'az'* 'верхня балка поперечної стіни, на якій лежить платва поздовжньої стіни', *zv'id* 'дерев'яна конструкція даху без накриття', *zalm'im* 'частина стіни між вікнами'. Такі утворення зазвичай постають унаслідок усичення мотивувальної основи або переходу дієслівної чи прикметникової основи в іменникову без додаткового афіксального оформлення. Їх нечисленність не зменшує їхнього значення для словотвірної характеристики говірок, оскільки саме такі форми нерідко засвідчують архаїчні риси діалектного словотвору. Подібну тенденцію спостерігаємо також у підгрупі назв будівельних матеріалів, де безафіксний спосіб репрезентований назвами *pro'tes* 'колода, тесана з двох боків', *'no'jiaz'* 'невеликий сніпок, зв'язаний при корені, яким покривали хату', *'notert'* 'грубе волокно, яке здобували в результаті обробки льону і конопель, та змішували з глиною', а в підгрупі назв приміщень для домашніх тварин і птиці малопродуктивним безафіксним утворенням є *saj* 'відгороджене місце в хліві для курей'. Такі назви важливі не лише як словотвірні факти, а й як свідчення збереження давніх моделей іменного творення в діалектному мовленні.

Окрему групу становлять назви, утворені способом семантичної деривації. У цьому разі нова номінація виникає без зміни формальної структури слова, але зі зміною або розширенням його значення. У бойківських говірках таким шляхом постали, зокрема, назви *k'vadrat* 'будинок у формі квадрата', *ko'zel* 'один з двох брусів,

з'єднані в горішній частині під кутом, на яких тримається дах', *far'tux* 'невеликий дашок, приєднаний до фронто́ну', *nja'ma*, *pleče* 'виступ крокви поза площину стіни, яким вона поєднується з верхньою платвою'. Семантична деривація виявляється продуктивною і в інших підгрупах будівельної лексики: у назвах малих архітектурних форм фіксуємо *'šanka* 'дах оборога', *žura'vel'* 'підйомний механізм з жердиною для витягування води', у назвах будівельних матеріалів – *ž'men'a*, *'ruchka* 'невеликий сніпок, зв'язаний при корені', *ol'ivec'* 'кругла рівномірно виточена колода', у назвах частин будівель та деталей конструкції – *žreb'in'* 'ребро двосхилого даху', *ka'n'uk*, *žub*, *lo'patka*, *'piščok*, *gn'iz'do* 'тип з'єднання колод в берев'яних будівлях', *'baba* 'лежача частина димоходу на горищі'

Особливий інтерес становлять також словосполучення *čornobil's'ka* 'хата, шевченк'їус'ка 'хата, у яких найменування постає на основі вторинної асоціативної мотивації, пов'язаної з культурно-історичними уявленнями носіїв говірки. Усе це засвідчує, що семантичне переосмислення є не периферійним, а цілком активним способом поповнення бойківського номінативного фонду.

Малопродуктивним у досліджуваному матеріалі виявився префіксальний спосіб. Його репрезентують, зокрема, назви *'prikozey'* 'коротка кроква', *n'idts'o'f'im* 'стеля, підбита тонкими дошками', *na'm'ik* 'утрамбована, вирівняна та помазана глиною нижнє покриття в приміщенні'. Обмеженість такого способу зумовлена тим, що він рідше використовується для творення іменникових назв конкретних предметів. Водночас у тих випадках, де він зафіксований, префікс чітко виконує локалізаційну або напрямну функцію, указуючи на положення реалії відносно іншого елемента конструкції.

Основоскладання в лексиці традиційного будівництва бойківських говірок також не належить до продуктивних. Композити функціують у підгрупі назв будівельних матеріалів, де вони маркують нові або технічно спеціалізовані реалії. Матеріали фіксують такі композити, як *v'itro'gon* 'дошка, прибита до лаь, щоб вітер не заривав покрівлю', *'bl'ixlata*, *'šiferlata* 'двобічна обтесана жердина, прибита до кроков, до якої кріпиться покрівля', *gazob'lok* 'штучний кам'яний блок, що має рівномірно розподілені сферичні пори', *šlakob'lok* 'будівельний матеріал (здебільшого кубічної форми), виготовлений зі шлакобетону', *n'ino'blok* 'пористий блок, що виготовлений поєднанням цементу та піноутворювачів'. Подібні утворення демонструють поєднання двох

основ, одна з яких найчастіше вказує на матеріал, функцію або ознаку, а інша називає сам предмет.

Поряд з однослівними дериватами важливу роль у бойківських говірках відіграють аналітичні назви. Вони репрезентовані словосполучками різної структури, найчастіше атрибутивно-субстантивними або іменниково-прийменниковими. Серед них: *хата ў зруб*, *хата ў за'м'іт*, *хата ў стоў'ни*, *хата п'ід одним по'бойем*, *хата п'ід одним дахом*, *типова хата*, *му'рвана хата*, *цегл'ана хата*, *к'ібл'овий вер'х*, *в'ідлиў'на дошка*, *боко'ва с'т'іна*, *шчито'ва с'т'іна*. Аналітична номінація особливо важлива тоді, коли для позначення реалії потрібно передати кілька диференційних ознак одночасно: спосіб спорудження, матеріал, форму, просторову ознаку чи функцію. Саме тому словосполучення у бойківських говірках становлять не випадковий периферійний елемент, а органічну частину словотвірної системи.

У назвах приміщень для домашніх тварин і птиці аналітична номінація представлена атрибутивними словосполученнями *к'інс'ка с'тай'а*, *в'іўча с'тай'а*, *с'винс'к'ий царок*, *пац'ук'іў царок*, прийменниково-іменниковими формами *п'ід зап'ічком*, *п'іт прип'ічком*. Для назв будівельних матеріалів характерні словосполучення *сина глина*, *тесане дерево*, *л'енточна черепиця*, *пап'еровий ш'іфер*. Таким чином, аналітична номінація в бойківських говірках виконує не допоміжну, а системотвірну функцію, особливо там, де необхідне точне поєднання кількох семантичних параметрів в одній назві.

Словотвірна структура назв тісно пов'язана з мотиваційними ознаками, що лежать в основі номінації. Як показують матеріали, мотиваторами для творення назв у бойківських говірках найчастіше виступають форма, матеріал, функція, спосіб спорудження, кількість рівнів, розташування та зовнішня схожість

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що словотвір назв у бойківських говірках становить цілісну й внутрішньо впорядковану

систему, у якій поєднуються загальноукраїнські дериваційні моделі та локальні діалектні особливості. Установлено, що найпродуктивнішими способами творення назв є суфіксальний і префіксально-суфіксальний, оскільки саме вони найточніше передають ознаки денотата за формою, матеріалом, функцією, просторовим розташуванням чи способом спорудження. Афіксація виявилася основним механізмом творення назв у різних тематичних підгрупах, зокрема в назвах житлових і господарських приміщень, частин будівлі, будівельних матеріалів, процесів спорудження та назв виконавців будівельних робіт.

Водночас словотвірна система бойківських говірок не обмежується лише морфемним творенням. Важливе місце в ній посідає аналітична номінація, особливо в тих тематичних групах, де необхідно поєднати в одній назві кілька диференційних ознак. Атрибутивні словосполучки, описові конструкції та прийменниково-іменникові сполуки функціонують як повноцінний спосіб номінації, а в окремих випадках виявляються навіть продуктивнішими за однослівні назви. Менш активні способи, зокрема безафіксний, префіксальний, основокладання та семантична деривація, хоч і не формують ядра системи, однак є важливими для характеристики діалектного словотвору, оскільки засвідчують його архаїчні риси, образність та здатність до вторинної номінації. Крім того, установлено, що в різних елксико-семантичних групах активізуються різні словотвірні моделі: у назвах житлових приміщень переважають аналітичні конструкції та суфіксація, у назвах процесів будівництва – дієслівні афіксальні моделі й словосполучення процесуального типу, а в назвах виконавців робіт – агентивні суфіксальні утворення.

Одержані результати дають змогу глибше зрозуміти специфіку бойківського мовного ареалу й можуть бути використані в подальших дослідженнях із діалектології, лексикології та ареальної дериватології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аркушин Г.Л. Іменниковий словотвір західнополіського говору: Монографія. Луцьк: Вежа, 2004. 764 с.
2. Бевзенко С.П. До характеристики відмінностей у словотворі української діалектної мови. Мовознавство. 1975. № 3. С. 63–73.
3. Булик З. Словотвір бойківської музичної лексики. Українська діалектна морфологія. Київ, 1969. С. 47–51.
4. Булик З.В. Лексико-словотвірна будова бойківських і гуцульських назв музичного інструментарію. Культура і побут населення Українських Карпат: матеріали Респ. наук. конф. (Ужгород, 1972 р.) / Ужгородський державний університ. Ужгород, 1973. С. 216–223.
5. Волкай В. До вивчення іменникового словотвору в закарпатському діалекті. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія «Філологія». Ужгород, 2004. Вип. 9. С. 27–29.
6. Дика Л.В. Словотвірні синоніми в говірках полісько-середньонадніпряньського порубіжжя. Вісник Луганського держ. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. 2001. №12 (44). С. 215–221

7. Дика Л.В. Суфіксальний словотвір іменників говірки села Любарці Бориспільського району Київської області. Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем, 2001. Вип. 6. С. 59–67.
8. Дика Л.В. Суфіксальний словотвір іменника в говірках польсько-середньонадніпрянського порубіжжя: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Національна академія наук України, Інститут української мови. Київ: [б. в.], 2003. 19 с.
9. Захарків О. Діалектні відмінності у галузі словотвору. Вісник Львівського ордена Леніна державного університету ім. І. Франка. Серія філологічна. 1965. Вип. 3, с. 76–84.
10. Ковалик І.І. Іменниковий словотвір села Бітля на Львівщині. Українська діалектна морфологія. К., 1969. С. 57–62.
11. Німчук В.В. Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге Іршавського району (суфіксація). Наукові записки Ужгородського університету: Діалектологічний збірник. 1955. Т. 14. С. 169–192.
12. Покальчук В.Ф. Спостереження над суфіксальним творенням іменників у надсянських говірках на Волині. Українська діалектна морфологія. Київ. 1969. С. 52–57.
13. Сікорська З.С., Шарпило Б.А. Деякі закономірні риси системи словотворення іменників в українських говірках південно-східного мовного пограниччя. Мовознавство. 1970. № 3. С. 51–59.
14. Тищенко Т. Способи номінації у тваринницькій лексиці східноподільських говірок української мови. Філологічний часопис. 2016. Вип. 1 (7). С. 59–68.
15. Фанта О. Афіксальний іменниковий словотвір в українських говірках Закарпаття як предмет наукового дослідження. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2010. Вип. 23. С. 79–84.
16. Харківська О.В. Суфіксальний словотвір апелювативних іменників в українських говорах Закарпаття: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ужгородський національний університет. Ужгород, 2015. 397 с.
17. Шумицька Г.В. Словотвір апелювативних іменників у північнолемківських говірках української мови: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Ужгородський національний університет. Ужгород, 2010. 19 с.

REFERENCES

1. Arkushyn H. (2004) Imennykovyi slovotvir zakhidnopoliskoho hovoru [Noun word formation of the Western Polesie dialect]: Monohrafiia. Lutsk: Vezha, 764. [in Ukrainian].
2. Bevzenko S. (1975) Do kharakterystyky vidminnostei u slovotvori ukrainkoi dialektnoi movy [To characterize differences in word formation of the Ukrainian dialect language]. Movoznavstvo. 3. 63–73. [in Ukrainian].
3. Bulyk Z. (1969) Slovotvir boikivskoi muzychnoi leksyky [Word formation of Boyko musical vocabulary]. Ukrainka dialektna morfolohiia. Kyiv. 47–51. [in Ukrainian].
4. Bulyk Z. (1973) Leksyko-slovotvirna budova boikivskykh i hutsulskykh nazv muzychnoho instrumentarii [Lexical and word-formation structure of Boyko and Hutsul names of musical instruments]. Kultura i pobut naseleння Ukrainkykh Karpat: materialy Resp. nauk. konf. Uzhhorod: Uzhhorodskiy derzhavnyi universyt. 216–223. [in Ukrainian].
5. Volkai V. (2004) Do vyvchennia imennykovoho slovotvoru v zakarpatskomu dialekti [To the study of noun word formation in the Transcarpathian dialect]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Seriiia «Filolohiia». 9. 27–29. [in Ukrainian].
6. Dyka L. (2001) Slovotvirni synonymy v hovirkakh polisko- serednonaddniprianskoho porubizhzhia [Word-forming synonyms in the dialects of the Polissya-Middle Dnieper borderland.]. Visnyk Luhanskoho derzh. ped. un-tu im. T. Shevchenka. 12 (44). 215–221. [in Ukrainian].
7. Dyka L. (2001) Sufiksalni slovotvir imennykiv hovirky sela Liubartsi Boryspil'skoho raionu Kyivskoi oblasti [Suffix word formation of nouns of the dialect of the village of Lyubartsi, Boryspil district, Kyiv region]. Volyn-Zhytomyrshchyna. Istoryko-filolohichni zbirnyk z rehionalnykh problem. 6. 59–67. [in Ukrainian].
8. Dyka L. (2003) Sufiksalni slovotvir imennyka v hovirkakh polisko-serednonaddniprianskoho porubizhzhia [Suffixal word formation of a noun in the dialects of the Polissya-Middle Dnieper borderland]. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata filolohichnykh nauk. Kyiv. 19. [in Ukrainian].
9. Zakharkiv O. (1965) Dialektni vidminnosti u haluzi slovotvoru [Dialectal differences in word formation]. Visnyk Lvivskoho ordena Lenina derzhavnoho universytetu im. I. Franka. Seriiia filolohichna. 3. 76–84. [in Ukrainian].
10. Kovalyk I. (1969) Imennykovyi slovotvir sela Bitlia na Lvivshchyni [A noun phrase for the village of Bitlya in the Lviv region]. Ukrainka dialektna morfolohiia. Kyiv. 57–62. [in Ukrainian].
11. Nimchuk V. (1955) Sposterezhennia nad slovotvorom imennyka v hovirtsi sela Dovhe Irshavskoho raionu (sufiksatsiia) [Observations on the word formation of a noun in the dialect of the village of Dovhe, Irshava district (suffixation)]. Naukovi zapysky Uzhhorodskoho universytetu: Dialektolohichni zbirnyk. 14. 169–192. [in Ukrainian].
12. Pokalchuk V. (1969) Sposterezhennia nad sufiksalnym tvorenniam imennykiv u nadsianskykh hovirkakh na Volyni [Observations on the suffixal formation of nouns in the Nadsyan dialects of Volyn]. Ukrainka dialektna morfolohiia. Kyiv. 52–57. [in Ukrainian].
13. Sikorska Z., Sharpylo B. (1970) Deiaki zakonorniri rysy systemy slovotvorennia imennykiv v ukrainkykh hovirkakh pivdenno-skhidnoho movnoho pohranychchia [Some regular features of the word-formation system of nouns in the Ukrainian dialects of the southeastern linguistic borderland]. Movoznavstvo. 3. 51–59. [in Ukrainian].

14. Tyshchenko T. (2016) Sposoby nominatsii u tvarynnytskii leksytsi skhidnopodilskykh hovirok ukrainskoi movy [Methods of nomination in the livestock vocabulary of Eastern Podolia dialects of the Ukrainian language]. *Filolohichni chasopys*. 1 (7). 59–68. [in Ukrainian].

15. Fanta O. (2010) Afiksalni imennykovi slovotvir v ukrainskykh hovirkakh Zakarpattia yak predmet naukovoho doslidzhennia [Affixal noun word formation in Ukrainian dialects of Transcarpathia as a subject of scientific research]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. 23. 79–84. [in Ukrainian].

16. Kharkivska O. (2015) Sufiksalni slovotvir apeliatyvnykh imennykiv v ukrainskykh hovorakh Zakarpattia [Suffixal word formation of appellative nouns in the Ukrainian dialects of Transcarpathia]. *Dys. ... kand. filol. nauk. Uzhhorod*. 397. [in Ukrainian].

17. Shumytska H. (2010) Slovotvir apeliatyvnykh imennykiv u pivnichnolemkyvskykh hovirkakh ukrainskoi movy [Word formation of appellative nouns in the Northern Lemko dialects of the Ukrainian language]. *Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata filolohichnykh nauk. Uzhhorod*. 19. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

